

Cordula Nagler-Zanier, *Ringschmuck der Hallstattzeit aus Bayern (Arm- und Fußbringe, Halsringe, Ohrhänge, Fingerringe, Hohlwulstringe)*, „Prähistorische Bronzefunde”, Abteilung X, Band 7, Stuttgart 2005, ss. 226, tabl. 221.

Recenzowana praca, autorstwa Corduli Nagler-Zanier, która ukazała się w ramach działu X serii „Prähistorische Bronzefunde”, poświęcona jest ozdobom obręczowym. W zakresie opracowania znalazły się brązowe bransolety, nagolenniki, naszyjniki, kolczyki, pierścienie oraz obręcze puste wewnątrz, pochodzące z terenu Bawarii i datowane na okres halsztacki. Do tej pory w ramach X działu wydano 6 tomów omawiających ozdoby obręczowe z terenów Hesji i Hesji Nadreńskiej¹, Polski², Szwajcarii³, Rumunii⁴ i Austrii⁵.

Autorka recenzowanego tomu postępuje według ściśle określonego schematu publikacji źródeł archeologicznych, jakie zostały wypracowane przez twórców cyklu „Prähistorische Bronzefunde”. Dlatego też prezentowana praca jest próbą możliwie kompletnego przedstawienia zbioru brązowych ozdób obręczowych z Bawarii, usystematyzowanego typologicznie, gdzie pokazany został ich chronologiczny i kulturowy podział. Na samym początku pracy, we wprowadzeniu Autorka stawia dwa zasadnicze pytania, które w istotny sposób wpływają na poprowadzenie i konstrukcję analiz oraz syntezy zawartych w opracowaniu ozdób obręczowych:

1. Jakie przesłanki związane są z lokalizacją i z metodami pracy warsztatów?

2. Czy wewnątrz dużego i jednolitego obszaru kulturowego można wyselekcjonować regionalnie wyróżniające się grupy związane ze strojem i jakie

znaczenie miał taki strój w społeczeństwie, względnie w życiu jednostek?

Układ opracowania również zgodny jest ze wzorcem przyjętym przez „Prähistorische Bronzefunde” i składa się z części katalogowej oraz ilustracyjnej. Publikacja liczy 226 stron tekstu i 221 tablic. Część pierwszą rozpoczyna wprowadzenie, dalej umieszczony jest obszerny materiał źródłowy w formie katalogu zabytków, następnie analiza oraz podsumowanie. Końcowa część to wykaz używanych skrótów, literatury, wykaz muzeów i kolekcji, w których obecnie znajdują się zabytki, spis skrótów stanowisk wykorzystanych w tablicach 196-199, a także lista stanowisk z obszaru objętego opracowaniem. Część druga, ilustracyjna, zbudowana jest w formie tablic, w ilości 221, na których przedstawione zostały artefakty (tablice 1-195), mapy z rozmieszczeniem wszystkich zabytków w obrębie omawianego obszaru (tablice 196-199), mapy z rozprzestrzeniem wyróżnionych typów z poszczególnych odcinków czasowych na tle omawianego obszaru (tablice 200-218) oraz zestawienia chronologiczne (tablice 219-221). Wszystkie tablice posiadają jednolitą numerację, która powtórzona jest również w tekście, co znacznie ułatwia zapoznanie się z publikacją.

We wprowadzeniu odnajdziemy informacje odnośnie stanu badań, gdzie Autorka wyszczególnia różnice występujące w poszczególnych rejonach, techniki wykonania kolejnych kategorii zabytków oraz ich funkcje i chronologię.

Najobszerniejsza część pracy, czyli katalog zabytków, zawiera materiały źródłowe przedstawione zgodnie z ich podziałem. Klasyfikacja ozdób obręczowych przeprowadzona została w oparciu o cechy formalne, co narażało na pewne trudności ze względu na bogactwo wariantów. Kilka z wyróżnionych w ten sposób grup przyczyniło się do ustaleń chronologicznych. Inne natomiast, dzięki formom charakterystycznym dla konkretnych regionów, pozwoliły na rozpoznanie warsztatów. W dokładniejszym zrozumieniu zastosowanych zasad, a także sposobu przeprowadzenia samej klasyfikacji, pomocne może być graficzne przedstawienie cech, jakie Autorka wyróżniła dla bransolet z pogrubionymi końcami (ryc. 1) oraz diagramy przedstawiające korelacje niektórych z tych cech (ryc. 2). Każdy z przedmiotów umieszczony w części katalogowej posiada numer odpowiadający

¹ I. Richter, *Der Arm- und Beinschmuck der Bronze- und Urnenfelderzeit in Hessen und Rheinhessen*, „Prähistorische Bronzefunde”, Abt. X, Bd. 1, 1970.

² W. Blajer, *Die Arm- und Beinbergen in Polen*, „Prähistorische Bronzefunde”, Abt. X, Bd. 2, 1984.

³ K. Pászthory, *Der bronzezeitliche Arm- und Beinschmuck in der Schweiz*, „Prähistorische Bronzefunde”, Abt. X, Bd. 3, 1985; B. Schmid-Sikimić, *Der Arm- und Beinschmuck der Hallstattzeit in der Schweiz (mit einem Anhang der Gürtelhaken und Gürtelgehänge der Hallstattzeit im Schweizerischen Mittelland, Jura und Wallis)*, „Prähistorische Bronzefunde”, Abt. X, Bd. 5, 1996.

⁴ M. Petrescu-Dîmbovița, *Der Arm- und Beinschmuck in Rumänien*, „Prähistorische Bronzefunde”, Abt. X, Bd. 4, 1998.

⁵ M. Siepen, *Der hallstattzeitliche Arm- und Beinschmuck in Österreich*, „Prähistorische Bronzefunde”, Abt. X, Bd. 6, 2005.

numeracji zamieszczonej w części ilustracyjnej. Przy każdym skatalogowanym zabytku istnieją wyczerpujące dane dotyczące kontekstu znalezienia, cech morfologicznych, pozostałego inwentarza wchodzącego w skład całego zespołu, datowania, literatury oraz miejsca przechowywania. Natomiast każdy z analizowanych typów opatrzony jest informacjami o chronologii i zasięgu występowania.

Bardzo ciekawa okazała się kolejna część pracy, czyli podsumowanie analizy źródłowej, w której Autorka odpowiada na pytania postawione w początkowej części pracy. Autorka rozpoczyna więc od wyznaczenia obszaru zbytu ozdób obręczowych przez pokazanie rozprzestrzenienia każdej ze sklasyfikowanej wcześniej grupy. Ta część analizy opatrzona jest dodatkowo mapami przedstawiającymi rejony wraz z obecnymi grupami ozdób obręczowych. Konkretnie formy zabytków usystematyzowane w grupy posłużyły do pokazania obszarów zbytu tych wyrobów, natomiast w celu pokazania lokalizacji i organizacji warsztatów przydatne okazały się wzory zdobnicze i cechy techniczne tych form.

Następnie Autorka próbuje odpowiedzieć na pytanie, jakie warsztaty, w jakim czasie produkują jakie formy obręczy i gdzie oraz do kogo one trafiają. Wydziela zasięgi warsztatów dla poszczególnych obszarów Bawarii. W końcowych podrozdziałach analiza prowadzona jest pod kątem wyjaśnienia znaczenia obecności ozdób obręczowych w grobach, w których stanowią one jeden z elementów inwentarza, próbując odpowiedzieć na pytanie, czy liczba ozdób brązowych wyróżniona wśród bogactwa materiału

należącego do zmarłego może wyznaczać jego status. Dlatego też autorka zestawia grupy wyposażenia oraz pokazuje ich zmianę w czasie wraz z terytorialnym rozprzestrzenieniem.

Monografia ozdób obręczowych autorstwa Corduli Nagler-Zanier stanowi przede wszystkim kompletny zbiór źródeł z terenu Bawarii, które zostały doskonale i przejrzysto skatalogowane oraz uzupełnione świetnymi ilustracjami zabytków, mapami z ich rozprzestrzenieniem oraz chronologicznym zestawieniem w formie graficznej. Na tle pozostałych tomów z cyklu „Prähistorische Bronzefunde” praca ta wyróżnia się syntetycznym podsumowaniem analizy źródłowej, przeprowadzonej pod względem zróżnicowania typologicznego, chronologicznego, regionalnego, ale także funkcjonalnego. Autorka, co bardzo cenne, sporo miejsca poświęciła wyznaczeniu rynków zbytu ozdób obręczowych, lokalizacji warsztatów pracy, wyznaczeniu prowincji, dla których charakterystyczne były konkretne formy zabytków. Niezwykle ważne są uwagi dotyczące wartości, jakie obręcze posiadały dla członków społeczności. Autorce udaje się w końcu dopasować zestaw konkretnych ozdób obręczowych do konkretnej płci i wieku osobników, w grobach, w których znajdowały się te ozdoby. Informacje te są o tyle cenne, że należą do kokonu problematyki, z jaką stykają się badacze pracujący nad problematyką związaną z cmentarzyskami. Dlatego też praca Corduli Nagler-Zanier może stanowić doskonałą bazę źródłową do analiz porównawczych dla pozostałych terenów Europy, pozostających pod wpływem kultury halsztackiej.

Dagmara Łaciak

Adres Autorki:

Dr Dagmara Łaciak
Instytut Archeologii i Etnologii PAN
Zespół Badań Ratowniczych
ul. Więzienna 6
50-118 Wrocław
dagmara.laciak@gmail.com